

DOBŘÍ ROKY, ZLÉ ROKY

Z omezených prostředků na zdravotnictví se musíme snažit vyrazit co nejvíc „člověkoroků“

● Miroslav Zámečník

● Tomáš Novák

Je to zhruba rok, co dva bývalí centrální bankéři Zdeněk Tůma s Mojmírem Hamplem nadzvedli kdekoho ze židlí, když otevřeli jedno z nejcitlivějších témat: zda tvrdý lockdown obhájí svoje náklady. Schytali to tehdy zle. Dva ekonomové Filip Pertold a Michal Šoltés z prestižního ekonomického výzkumného pracoviště CERGE-EI tehdejší rozsáhlou uzávěru obhajovali tím, že při volném průběhu by si epidemie vyžádala 15 tisíc obětí. Ještě půl roku poté, kdy jsme měli jen 500 obětí, to znělo jako dramatické sýčkování. Ovšem už deset měsíců poté byl jejich odhad překonán a od konce října jsou dny, kdy počet zemřelých s pozitivním PCR testem nepřekročí stovku, velice vzácné. Přestože jsme v průběhu roku vystřídali snad všechny formy lockdownu a další „tvrdý“ nás nejspíš teď čeká.

Stavět proti sobě dosavadní ekonomické náklady pandemie dané výpadkem HDP s posledním předkrizovým scénářem je ošidné. Samozřejmě víte, jak by dopadla z hlediska omezení normálního chodu společnosti minimalistická varianta spoléhající na ochranu ohrožených skupin a postupné promoření těch ostatních. Přinejmenším je nutné počítat s více scénáři podle toho, jak by se dodržovala dobrovolná sebeomezení - Češi nejsou Švédí. S jistotou víme, že čím dál víc lidí přestává dodržovat opatření, která vláda vyhláší, ale neumí je vymáhat. A vůbec není jasné, zda případné zpřísnění má šanci na úspěch, i kdyby bylo opatřeno rozsáhlými kompenzacemi a správně nastavenými finančními pobídkami.

Když nevíš, zeptej se

Hrozba další uzávěry a čím dál liknavějšího přístupu národa k dodržování opatření úzce souvisí s otázkou, která zazněla už v onom téměř rok starém sporu: Na kolik si Češi cení svého života?

Pertold se Šoltésem tehdy hovořili o „obvyklé ceně lidského života 30 milionů korun“; Tůma s Hamplem proti tomu stavěli metodiku Státního ústavu pro kontrolu léčiv, používanou při zavádění nových léků, z níž vychází jeden rok života při plném zdraví (tzv. QALY) na 1,2 milionu korun.

Stejnou věc zjišťovala loni v létě v Česku NN Životní pojišťovna. Oproti stejnému dotazování, jež proběhlo před čtyřmi lety, v očích respondentů lidský život výrazně stoupl v ceně, a hlavně velice

klesla ochota dát mu nějakou „cenovku“. V roce 2016, kdy po nějaké pandemii nebylo ani vidu ani slechu, dvě pětiny lidí odpovídaly, že jde o hodnotu nevyčíslitelnou, zatímco zbytek se většinou zastavil na částce do 30 milionů korun. To je možná číslo, které použili v argumentaci Pertold se Šoltésem.

Jenže názor veřejnosti se pod tlakem okolností změnil. Po několika měsících od vypuknutí pandemie se podíl zastánců nevyčíslitelné hodnoty zdvojnásobil na 81,7 procenta. Teprve zbytek respondentů, tedy pouze 18,3 procenta z 500 dotazovaných reprezentujících vzorek české populace dle pohlaví, věku (18–70 let), vzdělání, velikosti místa bydliště a kraje, byl ochoten hodnotu života „monetizovat“. A ti, kteří se do toho pustili, zvedli jeho hodnotu.

Myslet si můžeme, co chceme, ale zdroje jsou bohužel omezené a méně bohaté země mohou na zdravotnictví vydat méně peněz. Operovat s QALY v tehdejší i dnešní situaci se rovná žádosti o veřejný výprask, protože kdy jindy se víc hodí odpověď, že hodnota lidského života je nevyčíslitelná? Jenže tím se problém, jak smysluplně vynaložit peníze ze zdravotního rozpočtu, nevyřeší.

Při absenci transparentních pravidel bude vakuum vždy vyplněno nějakým využíváním obálkové metody či systému protisluzeb.

Co nejvíc člověkoroků

Průkopníci zdravotnické ekonomie nenajdete mezi pojistnými matematiky, kteří se zaprodali chamtivé správní radě nějaké ziskuchtivé korporace, ale mezi plánovači anglické Národní zdravotní služby (NHS). To je vysoce solidární zdravotnický systém, financovaný z „daňového mixu“, tedy všeobecného výběru daní, nikoli ze zdravotního pojištění. Zadání neznělo, jak „vydělat peníze“, neboť NHS se v tomto ohledu podobá centrálně plánovanému hospodářství,

ale jak s omezeným rozpočtem vyjít. Ve veřejném zdravotnictví, včetně modelu založeného na veřejném zdravotním pojištění, v podstatě ani o nic jiného než o nákladovou efektivnost nejde: chcete za dané peníze zajistit co nejvíc „člověkoroků“ života.

Odtud je už jen krůček k doplnění analýzy nákladové efektivnosti o dimenzi kvality, tedy o přínos, jaký má daná intervence pro kvalitu života, zda se díky ní člověk uzdraví a života si užívá, anebo nikoli. Sám termín pochází až někdy z první poloviny 80. let a je předmětem neutuchající kritiky.

Každý přidělový systém, jakkoli sofistikovaný, je totiž ve výsledku vždycky zatížen diskriminací, když dává přednost člověku, který bude žít kvalitně a dlouho, před někým, kdo už je zatížen břemenem nemoci, věku, vyžaduje proto nákladnější léčbu, aniž by efekt v podobě získaných let života ve zdraví korespondoval s vynaloženými prostředky. Ve vyhodnocování mají takoví lidé nižší skóre kvality života (QoL), jímž se násobí získaný efekt, takže dopadnou v QALY hůř než mladí a jinak zdraví. Mimočodem, jeden QALY se v USA pohybuje mezi 50 a 150 tisíci dolarů, v méně bohatých zemích přiměřeně méně.

Jenže taková diskriminace jde proti právu, a to i v takových zemích, jako jsou Spojené státy, kde je většina lidí pojištěna soukromě, obvykle prostřednictvím zaměstnavatelů. I tam mají senioři v rámci programu Medicare péči hrazenou z federálního rozpočtu. Jsou na tom v tomto ohledu dost podobně jako naši státní pojištěnci. Americká legislativa má několik norem, které výslovně brání diskriminaci zdravotně postižených například prostřednictvím Americans with Disability Act (ADA) nebo podle legislativy, již zavedla Obamacare.

Lepší nějaká než žádná

Potíž je v tom, že finanční bariéra objektivně existuje všude a je lepší postupovat podle nějaké formální metriky a transparentních pravidel než podle žádné. Vakuum totiž bude vždy vyplněno, většinou nějakým využíváním obálkové metody či systému protisluzeb.

Noční můra má mnoho podob, přijde na to, čím se necháte vyděsit nejvíc. Ale kombinace vystřeleného zásobníku zdravotnických kapacit, zejména pokud jde o odborně způsobilý personál, prošustrovaného času a polevující ochoty obyvatelstva akceptovat vládní nařízení je opravdu nezáviděníhodná. ✕

Jakou cenu má lidský život

Pandemie zvedla v očích laiků hodnotu lidského života (v %)

